

NAGY GYÖRGY – KISS GÁBOR

MAGYAR-ANGOL NAGY KOLLOKÁCIÓSZÓTÁR

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2024. 594 p.

ISBN 978-963-409-420-3

Horváth Péter Iván

poliglott76@gmail.com

szabadúszó nyelvész, szakfordító, tolmács

<https://orcid.org/0000-0002-1339-0197>

Az állandósult szókapcsolatok ismeretének fontosságát nem lehet túlbecsülni. Nyelvtanulónak, fordítónak, tolmácsnak és nyelvtanárnak egyaránt égető szüksége van rájuk, ha természetesnek ható célnyelvi beszédre és írásra, jó benyomás keltésére vagy akár magasabb vizsgapontszámra törekszik. Ilyen felismerések fogalmazódnak meg a világ legrangosabb angol nyelvű kiadóinak kollokációs szótáraiban (pl. <https://m.freecollocation.com/>) és nyelvkönyveiben (pl. McCarthy & O'Dell 2008). Ezzel szemben az idegennyelv-oktatás és a nyelvi közvetítés magyarországi művelői, résztvevői és kutatói eddig csak az általános szótárak némelyik testesebb szócikkből és egy-egy nyelvkönyvi leckéből sajátíthatták el az állandósult szókapcsolatokat. Ezt a hiányt pótolja Nagy György és Kiss Gábor műve. Előzménye a 2020-ban megjelent, majd a *Modern Nyelvoktatás* hasábjain Bakti (2022) által ismertetett *Angol–magyar nagy kollokációs szótár*, amelynek „mintegy «megfordításával» készült, igen alapos utószervezéssel”.

A szóanyagának a fenti idézetben említett megfordítása miatt a két kötet merőben eltérő. Az első 17.750 címszót tartalmaz, 372 oldalon, a másodikban viszont 17.250 sorakozik, 572 oldalon. Az utóbbi tehát éppen 200 oldallal vastkosabb, ugyanakkor 500 címszóval szegényebb az előbbinél. Ezt az elsőre nehezen érthető különbséget szemléltesse a következő példa! Íme, az *industrial* lehetséges alaptagjai az első szótár szerint (Nagy, 2020, p. 181): *capacity, efficiency, espionage, goods,*

plant, regulation, relations, revolution és *worker*. A második szótárba felvett *ipari* (Nagy & Kiss, 2024, p. 252) a következő főnevek mellett állhat bővítményként: *befektetés, forradalom, használat, hulladék, jármű, kémkedés, rendszabályzat, termékek, termelékenység, termelés, termelőképesség, vegyszerek*. A 9 angol tételből a magyarban láthatólag 12 lett, vagyis az állomány itt éppenséggel bővült, nem szűkült. Ennek – ahogy nyilván a más szócikkekben megfigyelhető csökkenésnek is – az lehet a fő oka, hogy sem az alaptagok, sem a bővítmények nem mindig felelnek meg szó szerint egymásnak. Az *industrial relations* és az *industrial worker* kifejezést a szótár az *ipari* nélkül adja vissza (*vállalati munkásügyek kezelése* és *gyári munkás*). És viszont: az *ipari jármű* ekvivalense nem az *industrial*, hanem a *commercial vehicle*. Hogy az *ipari* címszó alatt megtalálható a *használat*, a *hulladék* és a *vegyszerek* is, míg az *industrial* szócikkből hiányzik a *use*, a *waste* és a *chemicals*, a szóállománynak ezen a ponton indokolt gyarapításáról tanúskodik.

A testvérkötetek azonban nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is különböznek egymástól. Az angol–magyar szócikkeknek meghatározó elemük a szófajtság. Például a *crisis* (2020, pp. 85–86) az *fn* besorolással kezdődik, és az egyes társulási lehetőségeket szófajonként adja meg. A mellékneveket (pl. *constitutional*) a tárgyias igék (pl. *resolve*) követik, azokat pedig a főnevek (pl. *situation*) és a tárgyatlan igék (pl. *erupts*). Ez kevésbé érvényesül a magyar–angol szócikkekben, amelyek csak azonosalakúság esetén (pl. *ég*) tüntetik fel a szófaji hovatartozást, és az egyes alaptagokat és bővítményeket szimbólumokkal rendezik szófaji csoportokba. De csak látszólag, mert ezek a rövidítések nem a szófajokra, hanem az összeforrottság mértékére és a szókapcsolatban vagy az összetételben elfoglalt helyre utalnak. Ez a *válság* (2024, p. 564) esetében így néz ki: ■ *válság fenyeget*; □ *alkotmányos válság*; ● *válsággóc*; ○ *adósságválság*. A négyzet ún. valódi kollokációt jelöl: a sötét azt, amelyikben a címszó az első tag, az üres azt, amelyikben a címszó a második tag. A kör az ún. álkollokáció (szóösszetétel) szimbóluma; a fekete és a fehér itt is a pozícióra vonatkozik. Mindezek alapján az angol–magyar szótárban a főnévi elő- és utótagok, a magyar–angolban pedig a tárgyias és a tárgyatlan igék kerültek egy csoportba. Ez utóbbi a helytakarékosságot szolgálhatja, mert a terjedelmet nagyon megnövelné a magyar főnevek nagyszámú esetragos alakjának külön bekezdésekben való felsorolása.

Ahogy az előző bekezdésből is látható, a szócikktestben végig a címszó van félkövérrel kiemelve (pl. *azonos méret, ideális méret, kis méret*), holott az eligazodást jobban elősegítené a bővítmények kivastagítása: *azonos méret, ideális méret, kis méret* stb.

A címszavak alaptagjai és bővítményei egyaránt szigorú betűrendben követik egymást. Ez megkönnyíti az olvasó dolgát, de – valószínűleg szintén helyszűkében – meg is nehezíti, mégpedig a poliszémia elleplezésével. Pedig nemcsak azt fontos tudni, hogy a *gazdaság* és a *pálya* mi mindennel társulhat, hanem azt is, hogy ez mind a két címszó esetében a jelentéstől is függ. Nem véletlen, hogy az *árt a gazdaságnak* (*harm the economy*) és a *családi gazdaság* (*family farm*), valamint az *orvosi pálya* (*the medical profession*) és a *szabadtéri pálya* (*outdoor track*) angol megfelelőinek eltérőek a főnévi elemeik. Ezeket jobb lett volna külön szóbokrokba foglalni.

A javarészt köznyelvi állomány a méretét tekintve gondos tervezésről árulkodik, ám az összetételre nézve sok kívánnivalót hagy maga után. 2024-ben közvélemény-kutatás nélkül is bizvást nevezhető nélkülözhetetlenek a *fapados légitársaság*, a *közösségi oldal* és az *önvezető autó*, a szó-

tár azonban egyiket sem tartalmazza. A mai nyelvtanulónak, fordítónak, tolmácsnak, nyelvtanárnak tehát máshonnan kell kiderítenie a *low-cost carrier*, a *social media site* és a *self-driving car* kifejezést. A testdíszítés világdívatja közepette feltűnően hiányzik a *tetoválás (tattoo)* az olyan igékkel együtt, mint az *átütött (get a tattoo redone)*, a *felvarrat (get, put on a tattoo)* vagy a *leszedet (get a tattoo removed)*. Az ilyen hézagokat egy nyomtatott könyvben a terjedelem végessége szokta előidézni. Csakhogy ebbe a szótárba a fenti javaslatok (és hasonló kifejezések százai) belefértek volna, ha az „igen alapos utószerkesztés” rostáján kihullottak volna olyasmik, amik az átlagolvasó számára vélhetőleg érdektelenek.

Egy magyar nyelvhasználóban alighanem soha nem merül fel az igény az *ítéletképtelen esküdt-szék* kikeresésére. Inkább az a valószínű, hogy az angol *hung jury* kifejezésnek kíváncsi a magyar megfelelőjére. Igen különös lenne, ha valaki azért venné a kezébe ezt a szótárt, hogy angolul megtanulja az újságokban hébe-hóba előforduló, de a mai jogi szaknyelvtől már idegen *ítéletet kimér (impose a penalty)* vagy a lényegében nem létező *kimagasló háttér (outstanding record)* kifejezést. Talán egy műfordításból került a szótárba a *kelekótya mesterkedés* és *ostoba mesterkedés*, így ezeknek a helyét is elfoglalhatná bármi, ami a mai nyelvben adatolható.

A gondot az okozza, hogy ez a mű bevallottan az *Angol–magyar nagy kollokációsztár* állományának sokszor láthatólag gépies megfordításával készült. Ha pedig abba hiba csúszott, az átörökítődött ebbe. A mindig bővítményként használt, de itt tévesen alaptagként kezelt, azaz indokolatlanul címszóvá előléptetett *mindenképpen* (2024, p. 385) szócikkében a *mindenképpen nyerő helyzet: a win-win situation* olvasható. A *mindenképpen nyerő helyzet* – írd és mondd – háromszor bukkan fel a Google keresőjében, még hozzá csupa angolról fordított szövegben. Ha az előzményszótár *situation* szócikkében (2020, p. 321) a *win-win situation* a bevett *kölcsönösen előnyös helyzet* vagy akár a bizalmasabb stílusértékű *mindenki jól jár* kifejezéssel lett volna megfeleltetve, a magyar–angol változatban egy teljes sor szabadult volna fel valamilyen létező kifejezés – például a *helyközi hívás (long-distance call)* mellett a *nem fogadott hívás (missed call)* – számára. Az előzményszótárból átvett hanyag angol–magyar fordítás visszafordításának iskolapéldája az *iszonyatosan szükséges valakinek valami: need something desperately* (2024, p. 256). Ha 2020-ban a *need something desperately* az *égető / múlthatlan / sürgető szüksége van valaminek* formában lett volna megfeleltetve, a három kifejezés bármelyike jó szolgálatot tehetett volna a 2024-es kiadványban.

Hogy a szótár milyen nagy terjedelmet szentel olyan kifejezéseknek, amelyeket már egy középfokú nyelvtudással rendelkező tanuló is vagy ismer, vagy ki tud következtetni, és közben mennyivel korszerűbb vagy kontrasztív szempontból fontosabb szókapcsolatokat nem közöl, arra következzék néhány további példa! A *központi* esetében felesleges az *elem*, a *kérdés* és a *parancsnokság* (ez egyébként is egy amerikai intézménynév visszafordítása), viszont a magyar olvasónak lényegesebb lett volna a *központi fűtés*. Már csak azért is, mert ez angolul *district heating* (a *central heating* 'házközponti fűtés'). A homályos jelentésű *megalapozott hagyomány* (értsd: *nagy hagyomány*) helyére a *megalapozott döntés (informed decision)* kíváncskozna. A *gazdasági* szócikkében sorakozó kb. 30 főnév (*bizonytalanság, ciklus, hanyatlás, övezet* stb.) javarészt elhagyható lenne, mert az angol megfelelőjük egytől egyig az *economic* melléknévvel bővül, el-

lenben a *gazdasági bejárat* idekerülhetett volna, mert az angolul nem *economic*, hanem *service entrance*. Egyébként érdemes lett volna Varga–Lázár (2019) mintájára figyelmeztetni a használatát a hamis barátokra vagy akár az olyan téves tükörfordításokra, mint hogy a (szótárból szintén hiányzó) *külső sáv* csak az USA-ban *outside lane*, az Egyesült Királyságban *inside lane*. A szerkesztők kihagytak önként kínálkozó lehetőségeket, pl. azt, hogy az *orr* szócikkében a *hosszú* és a *kampós* mellett feltüntessék a *fitos*, a *pisze* és a *turcsi* melléknevet is a legerősebb kollokációk példáiként, mivel ezek csak az *orr* főnévvel együtt használatosak. Érthetetlen, hogy a szótárba miért a ritka *kettős randevú* (*double date*) került a *vakrandevú* (*blind date*) helyett, nem is szólva az olyan hétköznapi kifejezésekről, mint a *randevúra hív* (*ask someone out*) vagy a *nem jön/megy el a randevúra* (*not to turn up for a date*). Ha van *vigaszt keres, nyújt és talál*, méghozzá minden esetben az „[idiom]” kiegészítéssel, miért nincs ott a szintén metaforikus *sovány vigasz* (*cold comfort*)? A többség nyilván nem a *gyilkos vihar*, hanem a *pusztító/tomboló vihar* és a *vihar elcsitul* (*the storm blows over*) kifejezésre kíváncsi. Lehet, hogy a magyarban valaha volt *perdöntő tanú* (*material witness*), de ma már csak a *perdöntő bizonyíték* és az átvitt értelmű *perdöntő érv* létezik, ezért a szótárban az utóbbiaknak kellett volna helyet kapniuk a *conclusive evidence* és a *decisive argument* megfelelővel együtt.

A szótárban a fentiekén kívül is akad néhány probléma. Elsőre észrevétlen, mert csupán két külön szócikkből derül ki, de egy büntetőjogi szöveg fordításakor azonnal feltűnhet, hogy a *halálos ítélet* (2024, p. 256) és a *kivégzési parancs* (2024, p. 433) is *death warrant*. Nyilvánvaló, hogy csak az egyik megfeleltetés pontos. Az *ítélet* a legtöbb angol szókapcsolatban *sentence* és *verdict*, pedig mindkettő csak a büntetőjogban használatos, a polgári és a közigazgatási jogban nem: ott a *decree*, a *judgement* és a *ruling* járja. Ráadásul a *verdict* nem is a bíró, hanem az esküdtszék határozata. Ha egy magyar felhasználó ezzel fejezi ki magát, az angolul félreérthető lesz. A *furnér* címszót a *fafurnér*: *wood veneer* követi. Mivel a furnér köztudottan fából készül, a *fa*- és a *wood* tautológia. Mellesleg itt is többet érne a *furnérlemez* (*layer/sheet of veneer*). A *lapokat szétoszt* (*deal the cards*) helyesen *lapot oszt*. A *márka* szócikkébe véletlenül belekerült a *kiragad* v. *kiránt valamit valakinek a markából*. A *fodrász* mellett a *női fodrász*: *hair stylist* áll, mintha az utóbbinak a jelentése nem lenne 'férfifodrász' is. Az utóbbi szó egy sorral lejjebb előkerül, csak épp a *fodrászat* szócikkében, ahol azonban kevesen keresnék.

A szótár sajnos több félrefordítást is tartalmaz. A *minisztertanács* nem *cabinet meeting*, hanem *Council of Ministers*; a *cabinet meeting* magyarul *kormányülés*. A fent idézett *industrial relations* nem *vállalati munkásügyek kezelése*, hanem *munkaügyi kapcsolatok*. Az *ipari jármű* láttán-hallatán a legtöbben vélhetően egy targoncára vagy markológépre gondolnának, nem a *commercial vehicle* jelentésére: mikrobuszra, furgonra és kamionra. Az *értékesítési igazgató*: *a sales manager or strategy* esetében az *or strategy* téves. A *jegyzőkönyvbe vetet* angolul *state for the record*, nem *go on record*: az a *nyíltan hangoztat* megfelelője. A *párbajra hív ki valakit* nem *demand satisfaction* (*elégítélt követel*), hanem *challenge sy to a duel*.

Nem tudni, milyen célt szolgál a *vigaszt* kapcsán már említett, több helyen is előforduló „[idiom]” kiegészítés. A *felgyülemlett* v. *elfojtott indulat*: *pent-up rage* [idiom] valóban idióma, csakhogy ez még az angol anyanyelvűekben sem tudatosul. A *pent* a *pen* 'bezár' igéből képzett régies, rend-

hagyó befejezett melléknévi igenév, a *pent-up* pedig (ma már) soha nem értendő szó szerint: csak olyan szavak mellett fordul elő, mint amilyen az *anger* 'düh', a *frustration* 'csalódás' vagy a *tension* 'feszültség'. A magyar felhasználó tehát aligha fog a helyzethez illően használni bármit pusztán annak a tájékoztatásnak köszönhetően, hogy az illető kifejezés idióma. Annál nagyobb szüksége lenne viszont példamondatokra. Az ugyanis önmagában kevés, hogy a *viszonytalan szerelem* angolul *unrequited love*. Már egy olyan egyszerű példából is, mint az *I felt unrequited love for her*, rögtön kiderülne, hogy ezt a szerkezetet a *feel* (és gyakran a *have*) igével és a *for* előjárószóval, névelő nélkül szokás mondatba illeszteni.

A *Magyar–angol nagy kollokációsztár* a műfajából adódóan jó segédeszköz lehet a két nyelv tanulói, közvetítői és tanárai számára, nemcsak a mély merítés, hanem egyes szócikkek (pl. *elutasít, komoly, szerződés*) kidolgozottsága folytán is. Ezzel együtt a célközönségnek nem árt ellenőriznie egy angol–magyar kétnyelvű vagy egy angol egynyelvű szótárban az itt közölt ekvivalenciákat, egyrészt a pontatlanságok kiszűrése, másrészt a helyes mondatalkotás végett. A *Magyar–angol nagy kollokációsztár* nagy úrt töltött ki a magyar lexikográfiában, és logikus folytatása lett az angol–magyar előzménynek. Ugyanakkor az abból átvett, nemegyszer egyetlen körülírások vagy egyedi műfordítói lelemények önálló címszóként való használata, valamint a több száz gyakori szókapcsolat hiánya miatt csak remélhető, hogy a mű egyszer valóban átesik az „igen alapos utószerkesztésen”, elsősorban korpusznyelvészeti eszközökkel. Ehhez pedig – a szerkesztői intuíció kizárásához és a Magyar Nemzeti Szövegtáron alapuló anyaggyűjtéshez – elég követni Sass és társai (2010) módszerét; már csak azért is, mert az ő művüket szintén a Tinta Könyvkiadó gondozta.

IRODALOM

Bakti, M. (2022). Nagy György. Angol–magyar nagy kollokációsztár.

Modern Nyelvoktatás 28(1–2), 146–148.

McCarthy, M., & O'Dell, F. (2008). *English Collocations in Use*. Cambridge University Press.

Nagy, Gy. (2020). *Angol–magyar nagy kollokációsztár*. Tinta Könyvkiadó.

Oxford dictionary. <https://m.freecollocation.com/>

Sass, B., Váradi, T., Pajzs, J., & Kiss, M. (2010). *Magyar igei szerkezetek. A leggyakoribb vonzatok és szókapcsolatok szótára*. Tinta Könyvkiadó.

Varga, Gy., & Lázár, A. P. (2019). *Magyar–angol egyetemes kéziszótár*. Maxim Könyvkiadó.